

27. évf. 2–3. sz. 1980. február–március

Tudományos és Műszaki Tájékoztatás

AZ ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁR ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT FŐ FELADATAINAK ÉS SZERVEZETÉNEK MÓDOSÍTÁSA*

Ágoston Mihály

az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ főigazgatója

A műszaki fejlesztés a világon mindenütt a szakadatlan megújulás állapotában van. Ez az innovációs folyamat szükségszerű következménye annak, hogy a kutatás és fejlesztés népgazdasági jelentősége szüntelenül fokozódik, és hogy e tevékenység önmagában is a permanens fejlődés hordozója. A fejlesztési befektetések volumene és az itt foglalkoztatottak száma ennek megfelelően emelkedik, és – a tudományos–technikai forradalom hatására – nem utolsó sorban növekszenek a K + F-ben résztvevőkkel szemben támasztott követelmények is.

Ha példaként az elektronikának az utóbbi harminc év alatti fejlődését tekintjük, az elektroncsövek helyébe lépő félvezetők, majd pedig a mikroelektronikai eredmények több lépésben is elavulttá tették a korábbi szakismereteket, és azok megújítására kényszerítették a szakembereket egyébként is jelentősen szaporodó taborát. Az energiaiparban az atomtechnika, a vegyiparban a műanyagkémia hasonló módon formálja a szakmai ismeretek felfrissítése iránti követelményeket. Ez a fejlődés annyira megnövelte a szakmai információ forgalmát, hogy valóságos trombózisok alakultak ki benne, azaz: *a szakirodalom áttekintési lehetősége a műszaki fejlesztés egyik kulcskérdésévé vált.*

A magyar műszaki fejlesztésben is hasonló a helyzet. Ezért kellett felülvizsgálni, hogy az információs szolgáltatásban ezeknek a követelményeknek hogyan tud eleget tenni az OMKDK, kell-e, s ha igen, mit kell tenni intézményünk tevékenységének korszerűsítése, hatékonyabbá tétele érdekében?

Az intézmény eddigi munkájával nem alaptalanul vívott ki magának tekintélyes hazai és nemzetközi megbecsülést. A korszerűsítés szakadatlan folyamat volt falai között is. E most bekövetkezett intézkedéseket olyan fejlődés előzte meg, amelynek teherbírását éppen fő feladataink jelenlegi bővítése bizonyítja.

A K + F irányításának szolgálatában

A feladatbővítés leglényegesebb új vonása a kutatás és fejlesztés irányítási információellátásának a megteremtése. Ennek célja többértű, mert magában foglalja mind *a kutatást és fejlesztést irányítókat*, mind pedig *a végrehajtók irányítási és ehhez kapcsolódóan szakirodalmi információellátását.*

Mi az, amit ilyen információnak kell tekinteni? Ismeretes, hogy a világ társadalmi és gazdasági problémáinak következtében az utóbbi időszakban egyre gyarapodik a műszaki kérdéseket elemző tanulmányok, jelentések, koncepciók száma és félesége. Hazánk gazdasági élete – szerkezetének és külkapcsolatainak alakulásán keresztül – egyre érzékenyebbé válik e kérdések iránt. A vezetőket egyre inkább érdeklik, kell hogy érdekeljék, az ilyen jellegű elemzések, hiszen ismeretükben sokkal jobban fel lehet készülni a világgazdasági folyamatok hazánkat is érintő hatásaira. Így lehet felkészíteni iparunkat a reális célkitűzések kialakítására, és így lehet megvalósításuk szolgálatába állítani a műszaki fejlesztést.

A kutatás és fejlesztés irányítóin kívül e munkákkal meg kell ismertetni a végrehajtókat is, mégpedig az

* Előadás formájában elhangzott az intézmény f. évi január 24-i aktívaértekeztetésén.

üzemi szakemberekről sem megfélemezve, hiszen végeredményben az ő munkájuk ölt testet azokban az értékesíthető termékekben, amelyek létrehozása nem kis mértékben függ attól, hogy figyelembe vették-e a szóban forgó tanulmányok, elemzések és koncepciók megfontolásait.

Az elmondottak illusztrálásául következzen néhány példa. SIMON NORRA pl. a francia köztársasági elnöknek készített jelentést a számítógépek széles körű alkalmazásának várható társadalmi hatásáról. Egy másik francia jelentés a szénkémiai ipar várható fejlődését tárta fel. Sajnálatos körülmény, hogy ezek a dokumentumok nem az OMKDK útján kerültek az illetékes felső vezetők és az érdekelt szakemberek kezébe. A jövőben sokkal nagyobb figyelmet kell fordítanunk arra, hogy ezen a téren is megfeleljünk a velünk szemben jogosan támasztható követelményeknek.

A K + F irányítási információs rendszerének megvalósítása érdekében ki kell építenünk a megfelelő adatgyűjtést és feldolgozást, meg kell találnunk az e tevékenységet hatásosan szolgáló nyilvántartási és értékelő-analizáló programokat. Az OMKDK-nak ez a feladatbővülés egymagában olyan új szerepkört biztosít, amelynek népgazdasági jelentősége vetekszik az összes többi korszerűsítési törekvésünkével.

Az egyik leglényegesebb részfeladat itt a már megkezdett kutatásnyilvántartás folytatása, sokkal magasabb elvárásokkal. Magyarországon mintegy 30 ezer ember dolgozik kutatási-fejlesztési feladatokon, és tízmilliárd forintos nagyságrendű az ide irányított évi ráfordítás. Ez erősen megközelíti az egészségügyi ellátásra fordított nemzeti jövedelemhányadot, és ezzel fejlődésünk egyik kiemelkedően fontos tényezőjének szerepét játssza. Nem közömbös tehát, miként fogunk majd eleget tenni az e téren reánk háruló feladatoknak.

Ez évben nagyobb részt a felkészülési munkákat végezzük el, hogy megfelelő feltételeket teremtsünk, de az idő sürget, mert a VI. ötéves tervben e tevékenységünk mérhető eredményeivel kell már elszámolnunk az OMFB-nek.

A szakirodalmi információs szolgáltatások és az Országos Műszaki Könyvtár

A szakirodalmi információs szolgáltatások fejlesztése nemcsak a mágnesszalag, a számítógép és a nemzetközi együttműködés kérdése. Mindez fontos előfeltétel, de a dolog lényege rendkívül erősen emberközpontú, akár a szolgáltató, akár az igénybevevő szempontjából nézzük. Korábbi munkásságom során alkalmam volt a mai helyzetet a „pult túlsó oldaláról”, felhasználóként szemlélni, éppen ezért talán nem lesz érdektelen, ha e benyomásaimmal ötvözöm megjegyzéseimet.

A szolgáltatások előnyeit és hasznosságát, valamint az általuk nyújtott kényelmet minél szélesebb körben kellene megismertetni ahhoz, hogy minden érdekelt felkészült legyen kiaknázásukra. Ez az érdeklődés mai lehetőségeink határáig még korántsem alakult ki a magyar műszaki fejlesztőkben. Még nem roskadozunk eléggé a reánk hárított információigények terhe alatt. A jelenlegi, közel sem teljes szélességű információválaszték jóval nagyobbak tűnik, mint az igények volumene, pedig a magyar műszaki élet számára szükséges információmennyiségnek igencsak alatta marad. Igaz, hogy ma még elég bizonytalanul tudjuk felbecsülni azt is, hogy mekkora információmennyiséget kellene terveznünk ahhoz, hogy egy meghatározott – optimálisnak mondható – informáltsági szintet tudjunk biztosítani. A bizonytalanságnak több oka van:

a) A műszaki világban általában *nem tervezik az informáltsági szintet*, sőt a vele kapcsolatos elvárás is inkább individuális, semmint intézményi, és nem kötődik eléggé a közvetlen érdekeltséghez.

b) A műszaki információs szolgáltatás hivatásos intézményei általában nem előre meghatározott koncepciók által döntenek el, hogy miből és mennyit nyújtsanak, vagy mit hagyjanak ki, hanem mechanikusan bővítik a szolgáltatást ott, ahol kereslet van, és elhagyják, ahol nincs. Ez intézményünkre is vonatkozik. Szakmai információs szolgáltatásainkban eddig *nem figyeltünk fel az összes látens igényre*, pedig ezek részben saját erőnkől, részben hazai testvérintézményeinkkel együttműködve előbb tudatosíthatók, majd pedig kielégíthetők lennének. Ehhez *az információs szolgáltatás változásait is terveznünk kellene*, illeszkedve és gyorsan reagálva a népgazdaság kutatási-fejlesztési terveihez, illetve terveire. Intézményünk országos szerepének megtartása szempontjából is káros, hogy kevés ösztönzés alakult ki eddig arra nézve, hogy információs politikánkban megfelelő szelektálásra szánjuk el magunkat.

c) Jelenleg még valóban nincs kidolgozva az *az információs szolgáltatás határfokát miként lehet egzakt módon megállapítani*, mert egyszerűen nem ismerjük azt a két paramétert, amelynek hányadosa adná meg ezt a mutatót. A növekvő információáramlás azonban *sürgeti az ésszerű szelektálást, kiemelést és az értékelési módszer kialakítását* arra, hogy milyen áron tudunk az adott területeken valamilyen megbízható informáltsági szintet elérni.

Nem érdemes ehelyütt információelméleti kérdésekbe bonyolódni, a problémakör érintését főleg az a tette szükségessé, hogy néhány olyan szelektálási megfontolást, amellyel eddig nem éltünk eléggé, az utóbbi időben kelt párt- és kormányhatározatok kínálnak fel nekünk. E dokumentumok – a szelektív iparpolitika jegyében – máris eredményeztek kiemeléseket, és a műszaki fejlesztés hozzájuk való koncentrálásának folyamata is

megindult. „Jobb későn, mint soha” alapon *e folyamatokhoz kell igazítani információs politikánkat*, és kialakítani mindazokat az elképzeléseket, amelyek segítségével munkánk hatékonyan szervezhetővé válik. *Sürgetik ezt az elveszett évek és az MSZMP XII. kongresszusának irányelvei.*

A könyvtári szolgáltatás fejlesztésével összefüggésben *a koordinációs központi szerepkör és az információs bázisintézmény* funkciója hárul ránk. Ismeretes, hogy a műszaki jellegű könyvtárak meghitt, sajátos hangulatú olvasószolgálatát egyre inkább racionális célkitűzésű és nagyüzemi módszereket alkalmazó kölcsönzőszolgálatá alakul át. E tevékenység hatáskörét elsősorban az befolyásolja, hogy mennyire széles körűek könyvtárközi kapcsolataink az országon belül és a nagyvilágban.

Az *OMK nemzetközi és belföldi kapcsolatai igen jól fejlődtek*, amit meggyőzően bizonyítanak az állományforgalmi adatok is. Az 1973. évet alapul véve, 1978-ig 164,4 százalékos volt a növekedés, amelynek üteme is gyorsuló tendenciát mutat. A könyvtári olvasók számának és az állomány gyarapításának a kölcsönzéshez képest lassúbb növekedése arról tanúskodik, hogy melyik a követhetőbb út, és rávilágít arra is, hogy a hazai könyvtárközi kapcsolatok erősítése a kulcsfeladat számunkra. Itt említem, de tulajdonképpen a szakirodalmi információs munkára is érvényes, hogy a társintézményekkel való munkamegosztás és kooperáció növelése tekintetében még számos lehetőséget mi sem használunk ki.

Még kevésbé éltünk helyesen a nevünkben szereplő *országos* címmel, ami nem könnyíti majd meg az OMK koordinációs és bázisintézmény funkciójának az ellátását. Az elmúlt évtizedben *megerősödtek az ágazati információs intézmények*, szolgáltatásaik célraorientált-sága vetekszik a miénkkel. A kialakult autarchia miatt ma az együttműködést minden pártolón nyilatkozó másként képzei el. Nem mondhatjuk el magunkról, hogy e helyzet kialakulásában vétlenek vagyunk, és az integráció megvalósításának minden gondját mások teremtették meg a mi számunkra.

Az információ áruértékét mi sohasem fogjuk tudni olyan értelmezés alapján mérni, hogy az valójában mit is ér a felhasználó számára, mennyi kiadást takarít meg vele, mert végül is társadalmunk és az emberiség fejlődésének javát kell, hogy szolgálja.

Kiadványaink és szolgáltatásaink terjesztése ettől több, mint üzleti vállalkozás, ez adja meg tevékenységünk magját. Ugyanakkor mégis jelentős arányú kereskedelmi forgalmat bonyolítunk le velük, és nyugodtan mondhatjuk ki: ez megélhetésünk egyik tisztességes forrása. Ennek az árunak az árképzése az előállítás összköltségei alapján történik, és versenyképességének is ez az egyik paramétere. Igaz, hogy nem ez a legdöntőbb, mert amint már szó volt róla, *az információ frissesége, valamint valódisága és használhatósága a fontosabb értékalkotó tényező.*

Korszerűsítési feladatainkban is e tényezők javítását kell szem előtt tartani. Számolnunk kell azzal a körülménnyel, hogy *egyre több külföldi információt kell vásárolnunk*, s ennek anyagi fedezetét növekvő mértékben a mi információexportunkkal kell megteremtünk. E vállalkozás csak azokra a valódi piaci sikerekre építhető tartósan, amelyek megteremtésében az OMKDK minden munkatársa közvetlenül érdekelt.

Milyen módszerekkel?

Módosított fő feladataink nagyobb jelentőségű tartalmi vonatkozásainak ismeretében bizonyára kézenfekvőbbé vált: az intézményben *miért kellett szervezeti módosításokat végrehajtani*. Körültekintően és a munkatársak érdekeit figyelembe véve járunk el a kérdésekben. Adminisztratív módon talán gyorsabban is cselekedhetünk volna, de nem akartunk, mert szeretnénk, hogy mindenki képességének és képzettségének megfelelő munkakörbe kerüljön, illetve hogy ennek megfelelően bontakozzék ki tevékenysége a jövőben.

Örvendetes, hogy az intézmény létszámának csupán egy százalékat teszi ki azon dolgozók száma, akiknek megfelelő munkaköréről még gondoskodnunk kell. Ugyanakkor nem kellett engednünk az új feladatkörök meghatározta elvárásokból sem, mert áthelyezett dolgozóink nagyobb része rendelkezett az új munkakörének megfelelő ismeretekkel, és ami talán még lényegesebb, mindenki vállalta, hogy a szükséges további ismereteket elsajátítja.

Az új és újrafogalmazott feladatok minél teljesebb és terszerűbb megvalósítása *feltételezi az intézmény munkatársainak fokozott köteleességtudását, szorgalmát és fegyelmezett munkáját*. És persze: a vezetés jobb munkáját is. Minden vezetés elhatározásai lehetnek jók vagy rosszak. Ez nagyrészt azon múlik, hogy mennyire körültekintő egy-egy döntés, mennyire veszi figyelembe a megvalósítás feltételeit vagy befolyásoló körülményeit. Az új elvárások közös megvalósítása érdekében a korábbihoz képest *demokratizáljuk a vezetést*. Mit is értünk mi ez alatt, és mit teszünk megvalósítása érdekében? A következőket:

a) Szervezünk egy *vezetői tanácsot*, amelynek fórumán az intézmény nagyobb egységeinek rendszeres beszámoltatásával, a fontos kérdések sokoldalú mérlegelésével kívánjuk előkészíteni és megalapozni a hozandó döntéseket. E tanácsnak esetenként tagjai lesznek az intézményen belüli és kívüli szakértők is.

b) Szabályoztuk az operatív jellegű *vezetői értekezletek rendjét és rendszerességét*. Ugyanakkor ehhez illeszkedően a dolgozók informálásának kötelező rendjét is meghatároztuk.

c) *Fokozzuk a párt és társadalmi szervek szerepét az irányításban*. Szélesebb lesz érdekképviseleti joguk, és

ezzel együtt megnövekszik mozgósítási kötelezettségük feladataink végrehajtására.

d) A munkahelyi demokrácia továbbfejlesztését kívánjuk elősegíteni azzal is, hogy a vezetők beszámolási kötelezettsége ennek érvényesülésére is kiterjed, olyanra, hogy minősítésüknél munkájuk megítélésének ez lesz az egyik érdemi szempontja.

e) Végül, de nem utolsósorban, több olyan alkalmat kívánunk dolgozóinknak biztosítani, amely lehetőséget nyújt a vezetés törekvéseinek megismerésére, véleményük kinyilvánítására.

Az újonnan szervezett műszaki igazgatóság rövidesen elfoglalhatja Gyorskocsi utcai székhelyét. Ennél fontosabb, hogy kiköltözése után ebben az épületben hogyan és mikorra állítjuk helyre a normális szolgáltatási és munkafeltételeket. Az egyes szervezeti egységek új elhelyezésének tervét a közeljövőben véglegesítjük.

A legfontosabb azonban mindig az ember és annak tevékenysége marad. Munkánk hasznosságának növelése soha be nem fejezhető folyamat. Az 1980. évi munkaterven az utolsó simításokat végezzük; ez feszesebb és konkrétabb lesz, mint az előző évi volt. Rövidesen sor kerül a közép- és hosszú távú fejlesztési tervünk kialakítására. Mindkét terv a tudomány termelődörővé válásának folyamatában kívánja összehangolni sajátos input-output feladatainkat a kutatás és az ipari hasznosítás tervezett hazai fejlődésével.

E tervek azonban annyit érnek, amennyit majd megvalósítunk belőlük. Benyomásaim szerint sok tartalékunk van ehhez, különösen a munkaszervezés terén. Az egyenlőtlen munkamegterhelések magyarázatoként az átszervezést csak nagyon rövid ideig lehet elfogadni. Már most is kötelessége minden vezetőknek értelmes és

hasznos feladatokkal kitölteni beosztottai idejét. Rövidesen megkezdjük annak elemzését, hogy az új helyzetben hol túlzott a létszám a feladatokhoz képest, ki miért nem nyújt a bérével egyenértékű teljesítményt, és ha kell, levonjuk a következtetéseket mind a vezetőkkel, mind a munkatársakkal.

Népgazdaságunk mai helyzetében, de szocialista társadalmi rendünkben általában sem engedhető meg, hogy kísérték munkáért ugyanolyan bért fizessenek, mint a hasznos tevékenységért. Még élesebb ez a kérdés intézményünkben, ahol a végzett munka értékének megállapítását sok szubjektív tényező befolyásolja.

Volt és van káderpolitikánk, fiatalítási programunk, és azt az átszervezést követő időszakban következetesen, de minden dolgozónk munkásságának messzemenő értékelésével, tapasztalatainak, egészségének és további sorsának gondos mérlegelésével hajtjuk majd végre. A nyugdíjazás kérdéseiben mi sem akarunk rosszabb döntéseket hozni, mint amilyeneket majdan mi várunk magunknak, de félre kell tenni az álhumánusmot is, amely a becsületes munkában megöregedett dolgozókat valamilyen megtúrt, kegyelemkenyérszerű foglalkoztatással alázza meg. Döntéseink miatt nem akarunk szegyenkezni társadalmunk sem fiatalabb, sem idősebb tagjai előtt.

Az átszervezés befejeződésével az új szervezeti egységek bérhelyzetét felülvizsgálva, az indokolatlan aránytalanságokat megszüntető módon fogjuk január 1-ig visszamenően az egységek bérkeretét meghatározni.

A Munka Vörös Zászló Érdemrendje kitüntetés, amelyet viselünk, ne csak a korábban kiérdemelt dicsőség, hanem egyben a további nagyobb eredményekre ösztönző kötelezettség jelképe legyen a szemünkben és mindennapjainkban.

ÁGOSTON M.: Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ fő feladatainak és szervezetének módosítása

E program – előadás formájában – 1980. évi január 24-én hangzott el azon az aktívaértekezleten, amelyen az OMKDK munkatársai megismerkedtek az intézmény átszervezésének indokaival, céljaival és tartalmi vonatkozásaival. Az átszervezés részint a K+F irányítási információs rendszerének kialakításához, részint a szakirodalmi információs és szakkönyvtári tevékenység korszerűsítéséhez kötődik. Célja a hazai szakemberek információellátásának teljesebbé és színvonalasabbá tétele. E célok elérése érdekében az intézményben szervezeti rekonstrukció folyik. Az új vezetőség az irányítás korszerűsítését és demokratizálását határozta el.

* * *

ÁGOSTON, M.: Modification of the structure and main tasks of the Hungarian Central Technical Library and Documentation Centre

This project has been introduced to the staff of the Hungarian Central Technical Library and Documentation Centre on 24 January 1980 in a meeting convened to summarize the reasons, aims and implications of the reorganization of the Hungarian Central Technical Library and Documentation Centre. The reorganization is bound partly to the establishment of the information system for R & D management and partly to the updating of technical information and library activities. It aims at providing Hungarian specialists with high-level information. In order to achieve these goals, an organizational reconstruction is in process. The new administration also decided to modernize and democratize management.

* * *

АГОШТОН, М.: Модификация задач и организационной структуры Венгерской центральной технической библиотеки и центра научно-технической информации

Эта программа - в форме доклада - прозвучала 24-го января 1980 года на совещании актива, на котором сотрудники ОМКДК познакомились с причинами, целями и сущностью реорганизации института. Реорганизация отчасти связана с созданием информационной системы для управления научно-исследовательскими и опытно-конструкторскими работами, отчасти - с усовершенствованием научно-технической информационной и библиотечной деятельности. Задача этой программы - обеспечить более полное и совершенное информационное обслуживание специалистов страны. Для достижения этой цели в институте осуществляется организационная перестройка. Новое руководство института приняло решение о совершенствовании и демократизации управления.

AGOSTON, M.: Die Modifizierung der Hauptaufgaben und des strukturellen Aufbaus der Ungarischen Technisch-wissenschaftlichen Zentralbibliothek und Dokumentationszentrums

Der Artikel verlautete als Vortrag am 24. Januar 1980 auf einer Aktivistenberatung, anlässlich welcher die Verktätigen des Instituts die Ursachen, Ziele und inhaltlichen Einzelheiten der Reorganisation kennenlernen konnten, Teils die Schaffung eines Informationssystems für die Leitung von F+E und teils die Modernisierung der fachliterarischen Informations-tätigkeiten sowie der fachbibliothekarischen Arbeit erfordern die Reorganisation des Instituts. Das Ziel ist die Vervollständigung der Informationsversorgung der ungarischen Fachleute, und zwar auf einem höheren Niveau. Die neue Leitung des Instituts beschloss, die Führungstätigkeit zu modernisieren und zu demokratisieren.

